

לאחר הבחירות בתל-אביב יפו

במשך שנות דור, לא הצליחה מק"י להרחיב את השפעתה בציבור היהודי בישראל בגלל שני מכשולים תודעתיים משמעותיים העומדים בינה ובין רוב הציבור היהודי:

- 1. היותה של מק"י מפלגה קומוניסטית.** בעוד שבעבר שימשה המילה "קומוניסט" בעיקר כמילת גנאי, הרי שהיום היא נתפסת כקביעה עובדתית: הקומוניסט נתפס כעומד מחוץ לקונסנזוס של "המחשבה האחידה" הכלכלית ששולטת בזירה הציבורית הישראלית, ותפיסה זאת הינה נכונה. אלא שבשל ההגמוניה של "המחשבה האחידה" נתפסת עמידה מחוץ לה כדבר חסר שחר ו/או "תלוש מן המציאות" ו/או "הזוי ולא רלוונטי".
- 2. היותה של מק"י מפלגה לא ציונית (ואף אנטי-ציונית).** גם כאן מדובר בקביעה עובדתית נכונה, אלא שרוב הציבור היהודי מקבל את הזיהוי השקרי של הציונות עם המדינה שמזוהה (שוב בטעות) עם החברה האזרחית עצמה.

חשוב להבין איך התגברו דב חנין ו"עיר לכולנו" על שני המכשולים הנ"ל. לדעתי, צריך להתמקד בדב, לא משום שהישגו האלקטוראלי מרשים יותר, אלא משום שהוא היה צריך להתמודד ישירות עם שני המכשולים בעוד ש"עיר לכולנו" יכלה לטעון (ואכן טענה בצדק) שהיא אוסף של קומוניסטים ולא קומוניסטים, ציונים ולא ציונים.

נראה לי שהעובדה שדב הצליח להתגבר על שני המכשולים הנ"ל גורמת לאופוריה אצל חלק מחבריו. לפיכך חשוב להזהיר שההתגברות הזאת אינה מבטיחה התגברות על מכשולים אלה בעתיד, ובפרט בזירה הארצית. אנסה להסביר את המקור לתחושותיי. לפני שאמשיך, אדגיש שכל מה שאומר בהמשך מתייחס למסה הגדולה של המצביעים עבור "עיר לכולנו" ולא לקבוצה הנפלאה והגדולה של הפעילים ב"עיר לכולנו".

תחושותי הינה שרוב הציבור שהצביע עבור דב לא התגבר על סימונו של דב כקומוניסט, אלא פשוט התעלם מכך. נראה שהרבה מההצבעה עבור דב הינה הצבעת מחאה כנגד המצב הקיים, כאשר המחאה והזעם אינם נעצרים על ידי "סימונים מקובלים" (כגון "קומוניסט") ו"המובן מאליו" (כגון סיווג רעיונות מסוימים כ"חסרי שחר"). גם במקרים שההצבעה עבור דב נעשתה מתוך תקווה לשינוי, הרי שבדרך כלל היא לא לוותה בראיה ברורה של אופי השינוי, ולפיכך נראה לי שהניתוח שלי תקף גם במקרים אלו.

העובדה שזעם על מצוקה אותנטית יכול להתגבר על מוסכמות חברתיות של ההגמוניה השלטת הינה בסיס לאופטימיות, אבל היא כשלעצמה אינה מבטיחה דבר. כפי שההיסטוריה העולמית והמקומית מלמדת, זעם והצבעות מחאה יכולים להיות מנותבים לכל מיני כיוונים. על מנת להפוך אותם לכוח פוליטי בר קיימא, חייב לחול גם מהפך תודעתי של ממש. אני מצטער לומר שלדעתי רוב המצביעים עבור דב בתל אביב – יפו לא עברו מהפך תודעתי שכזה, אם כי אני שמח לומר שנראה לי שמיעוטם כן עבר מהפך כזה.

מה שנחוץ על מנת לסייע למהפך תודעתי שכזה הוא תהליך לימוד מעמיק שצריך להסתייע, בין השאר, בחומר הסברה מתאים. חומר כזה צריך להניח שהקוראים שבויים במוסכמות ה"מחשבה האחידה" (אך מרגישים ש"משהו לא בסדר"). מנקודת מוצא זאת יש להציג בפניהם את הראייה האלטרנטיבית שלנו. הבעיה בחומרי ההסברה הקיימים היא שאותם חומרים אשר עוסקים בשאלות העומק אינם כתובים מנקודת מוצא זאת. קל לי לזהות את הבעיה משום שהצטרפתי למק"י לפני כארבע שנים ואני עדיין זוכר (לבושתי...) איפה הייתי מבחינה תודעתית מספר שנים קודם לכן.

אנסה להדגים את כוונתי ע"י שרטוט של ניסיון להסביר את מהות הסוציאליזם (שבנקודת המוצע נראה כחסר שחר ו/או הזוי) כניגוד של הקפיטליזם. הייתי פותח בהגדרת הקפיטליזם כמערכת שהעיקרון המייסד שלה הוא מקסום הרווח של בעל העסק, ומסביר מתי ומדוע אנחנו מעדיפים להשתמש במושג "בעל ההון". חשוב מכך, יש לחשוף את ההנחה המוסווית שביסוד הלגיטימציה החברתית הרחבה לשיטה זו, שהיא ההנחה שמקסום הרווח של בעל ההון מוביל למקסום התועלת החברתית לכלל האוכלוסייה. בנקודה זו יש לשאול: אם המטרה היא מקסום התועלת החברתית לכלל האוכלוסייה, מדוע לא אותו (עצמו) כעקרון המייסד? אכן, אני מצפה שהקהל היעד יקבל את ההצעה הזאת כמובנת מאלה, ובנקודה זאת הצגנו את הסוציאליזם/קומוניזם לא רק כסביר אלא כמובן מאליו: שהרי זה בדיוק העיקרון המייסד שלו. כעת ניתן לטעון שהצעת הקפיטליזם למקסם את התועלת החברתית על ידי מקסום הרווח לבעל ההון הינה במקרה הטוב דרך עקיפה ומשונה להשגת מטרה שניתן להשיג ישירות. יתר על כן, בכל מקרה בו מתנגשת התועלת החברתית במקסום הרווח לבעל ההון, יש להעדיף את התועלת החברתית. לסיום הדוגמא, יש לציין שהתנגשות כזאת אינה היוצא מהכלל אלא הכלל, וכל התיאוריה בדבר מקסום הרווח לבעל ההון כדרך למקסום את התועלת החברתית הינה חסרת כל בסיס ואינה יותר מאגדה (אם לא שקר חצוף).

לגבי ההתגברות על סימונו של דב כלא ציוני, הרי שפעלו לטובתנו שני גורמים. ראשית, הכוחות העוינים בחרו – ברוב טיפשותם – למקד את הדיון באספקט הסימבולי ("הוא לא עומד/משתתף בשירת התקווה") במקום באספקט המהותי (האם הוא תומך או מתנגד לאידיאולוגיה הציונית). שנית, כאשר הדיון מתמקד במישור הסימבולי, היה קל יחסית לשכנע ציבור רחב שכל הדיון הזה הינו בלתי רלוונטי לבחירות בתל אביב – יפו. אני צופה ששני גורמים אלו לא יעמדו לצידינו בהתמודדות במישור הארצי. ראשית, משום שהעניין המהותי (של המשמעות המעשית של הציונות בימינו) נמצא בתודעת רוב היהודים כאשר מדובר במישור הארצי, ושנית משום שאי אפשר לטעון (ובוודאי לא לשכנע) שעניין זה אינו רלוונטי לבחירות ארציות.

המשמעות המעשית של הציונות בימינו הינה הפעלת מנגנוני מדינת ישראל בצורה המעדיפה באופן מובהק את האינטרסים המדומיינים של הלאום היהודי על פני האינטרסים של האזרחים הממשיים במדינה (ערבים ויהודים). במאבק על דעת הקהל היהודי, תוצג ההעדפה הציונית כהעדפה של יהודים על ערבים, ובתור שכזאת היא מצליחה לזכות ברוב יהודי גורף (בעיקר על רקע מציאות של מצוקה חברתית).

למזלנו, בבחירות לעיריית תל אביב – יפו נשאל דב אם הוא שר "התקווה" ולא אם הוא תומך בהעדפה של יהודים על ערבים. כמובן ששאלת ההעדפה אינה נשאלת באופן ישיר אבל היא הבסיס להרבה שאלות ממשיות שתופסות מקום נכבד בתודעת הציבור היהודי כאשר מדובר במישור הארצי (ולא תפסו מקום נכבד בתודעת הציבור היהודי במהלך מערכת הבחירות לעיריית תל אביב – יפו).

באופן היסטורי, מק"י עונה נכון על כל השאלות הנ"ל, ובפרט היא חושפת את הפער שרמזתי עליו בין ה"אינטרסים המדומיינים" של הישות המופשטת הנקראת "הלאום היהודי" ובין האינטרסים הממשיים של האזרחים היהודים במדינה. אלא ששוב, הדברים נאמרים בדרך כלל באופן שמניח תודעה שאינה שבויה באידיאולוגיה הציונית בעוד שיש לומר אותם ליהודים ששבויים באידיאולוגיה זו.

לסיכום, צריך לחשוב ברצינות מי קהל היעד שלנו ואיך פונים אליו באופן שמסייע לו להתגבר על המחסומים התודעתיים העומדים בפניו.

עודד גולדרייך, תל-אביב

דצמבר 2008